

*І. Лосієвський,
д. філол. н., завідувач відділу
Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка,
заслужений працівник культури України*

МОСКОВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ЗА УЧАСТЮ ЮНЕСКО

У жовтні 2011 р. у Москві відбулася Міжнародна конференція «Збереження електронної інформації в інформаційному суспільстві: проблеми та перспективи», організована Міністерством культури Російської Федерації, Федеральним агентством з преси та масових комунікацій, Російським комітетом Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», Міжрегіональним центром бібліотечного співробітництва (МЦБС) та Державною Третяковською галереєю. Конференція стала першим в історії ЮНЕСКО міжнародним міждисциплінарним форумом із такою темою.

У роботі форуму взяли участь понад 150 керівників та провідних спеціалістів найбільших бібліотек, архівів, музеїв, центрів науково-технічної інформації, ЗМІ, видавництв, установ та організацій із 37 країн світу – Аргентини, Білорусі, Венесуели, Гамбії, Естонії, Ірану, Казахстану, Киргизії, Китаю, Малайзії, Молдови, Німеччини, Таджикистану, Чорногорії та ін. Україну на ньому представляли фахівці Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка та Харківської державної академії культури.

Основною метою конференції, сформульованою її організаторами, було підвищення рівня усвідомлення важливості, масштабу та гостроти проблем збереження цифрової інформації в професійних колах, на політичному, державному і міждержавно-рівнях та серед широкої громадськості.

Загальні питання збереження електронної інформації, зокрема філософський, політичний, правовий, економічний, технологічний, соціокультурний аспекти цієї актуальної проблеми, розглядалися на першому пленарному засіданні. Визначенню політичних і професійних стратегій у сфері створення та збереження електронної інформації були присвячені доповіді, з якими виступили Д. Шюллер, заступник голови Міждержавної ради Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (Австрія); П. Лор, екстраординарний професор Університету Преторії (ПАР); О. Віслий, генеральний директор РДБ (Москва); О. Наумов, заступник керівника Федерального архівного агентства (Москва); Я. Шрайберг, генеральний директор Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії (Москва).

Було також проведено три тематичних пленарних засідання: «Збереження інформації: цифровий ландшафт», «Політика і освіта для збереження

цифрової інформації», «Національні підходи, рішення, бачення». Подальша робота проходила по секціях «Цифрове збереження текстових документів» та «Цифрове збереження аудіовізуальних матеріалів».

Усі учасники конференції погодилися з тим, що сучасна ситуація викликає тривогу, що вкрай необхідні нові підходи до проблеми збереження електронної інформації, які передбачали б подвійне завдання: збереження документа як інформаційного носія та збереження інформаційного контенту документа. Зрозуміло, що йдеться не лише про паперові носії, а й про аудіо-, відеомігнітні, оптико-електронні, флеш-носії, мікрофіші та мікрофільми, комп'ютерні файли, мережеві засоби (Інтернет).

У всіх бібліотеках світу нині спостерігається збільшення частки цифрового контенту, створено і створюються нові електронні каталоги, бази даних, електронні інформаційно-довідкові системи, повнотекстові цифрові документи та колекції, електронні версії організаційно-адміністративних документів, електронні архіви. Один з учасників форуму, автор цих рядків, поінформував про наявні розробки в Україні – у найбільших бібліотеках, на відомчому і міжвідомчому рівні, а також про концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI».

Разом з цим збереження оригіналів документів на традиційних, паперових, носіях залишається провідним напрямом діяльності бібліотек, архівів та музеїв, джерельною основою роботи зі створення та збереження цифрової культурної спадщини, згідно з Хартією, прийнятою на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО у Парижі в жовтні 2003 р.

Розв'язання завдання збереження цифрових версій документів та документних колекцій на сучасному етапі розвитку технологій ускладнюється швидкими змінами – протягом 3–5 років – або модифікацією носіїв, форматів даних, системного та прикладного програмного забезпечення. До того ж зовсім не гарантується автентичність, існує реальна небезпека пошкодження файлів, викликає серйозні сумніви теза щодо можливості довготривалого адекватного збереження цифрових документів.

Ці питання детально розглядалися у згаданій доповіді Я. Шрайберга, який наголосив на необхід-

ності проведення системної роботи з формування державних та міжнародних правових основ діяльності зі збереження цифрових матеріалів у бібліотеках, інших державних установах.

При обговоренні цієї доповіді увагу було зосереджено на обов'язковому врахуванні – на рівні законодавства – специфіки сучасних носіїв електронної інформації, передусім таких притаманних їм ознак, як недостатня стійкість, певна здатність до різного виду та ступеня трансформацій, незалежних від волі вповноважених працівників. Основні причини таких трансформацій відомі кожному, хто має справу з комп'ютером та електронними мережами. Отож зберігачі цифрової спадщини (а це насамперед електронні версії унікальних пам'яток писемності та друку) не завжди спроможні виконати свої обов'язки і фактично не можуть вважатися повною мірою відповідальними за збереженість цифрових матеріалів.

Висловлювалася також думка, що обов'язком кожної цивілізованої держави є ініціювання і всебічне стимулювання робіт із подальшого розвитку та вдосконалення технологій збирання, реєстрації й архівування електронних ресурсів світового, національного і регіонального значення. А відбір та експертиза цифрових документів для подальшого зберігання, як і документів на традиційних носіях, мають бути науково обґрунтованими, з урахуванням світових, національних, регіональних ціннісних пріоритетів.

Ці та інші аспекти теми конференції було розкрито у цікавих доповідях, з якими виступили: Є. Кузьмін, голова Міждержавної ради і Російського комітету Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (Москва); В. Фірсов, президент Російської бібліотечної асоціації (Москва); А. Лихоманов, генеральний директор РНБ (С.-Петербург); М. Х. Наджи, керівник підрозділу інформаційних і комунікаційних технологій Александрійської бібліотеки (Єгипет); А. Вилкс, директор Національної бібліотеки Латвії; Б. Форд, президент Центру міжнародних бібліотечних програм ім. Мортенсена (США); Дж. Бергамін, керівник департаменту інформаційних систем Національної центральної бібліотеки Італії (Флоренція); М. Аларкон Рендон, заступник генерального директора з інформаційних технологій Генерального архіву нації (Мексика); М. Фурер, програмний радник Управління культури, культурної та природної спадщини Ради Європи (Страсбург, Франція); С. Сіпіля, обраний президент ІФЛА, генеральний секретар Бібліотечної асоціації Фінляндії; Г. Якобсен, директор департаменту Королівської бібліотеки Данії; Гж. Гауден, директор Польського інституту книги (Краків); Р. Гаур, керівник департаменту Національного центру мистецтв імені Індіри Ганді (Індія) та ін.

На конференції було репрезентовано основні національні проекти – Веб-архів Бібліотеки Конгресу США, Веб-архів британських веб-сайтів, проекти Австралії, Канади, Швеції. Відзначено помітне просування у цьому напрямі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. За сучасними статистичними даними, в 41 країні світу вже створено (переважно з використанням Dspace, Eprint та власних розробок окремих модулів) близько 1,5 тис. електронних архівів відкритого доступу, де зберігається орієнтовно 20 млн електронних документів.

Як констатували доповідачі, вже з'являються загальноєвропейські електронні системи тривалого зберігання, наприклад, проект PRIVER II – єдина віртуальна мережа репозитаріїв у Європі.

Однак головна проблема – забезпечення насправді довготривалого і постійного, гарантовано аутентичного збереження цифрової спадщини – не може бути вирішена на базі сучасних технологій. Більш надійними носіями, крім традиційних, поки що залишаються мікрофіші та мікрофільми (за оцінками багатьох експертів, вони зберігатимуться до 500 років!). Це засвідчили учасники конференції – фахівці Науково-дослідного інституту репрографії (Москва).

Якою ж буде доля цифрової спадщини сучасної цивілізації? На думку більшості з доповідачів, прогнозування можливе лише на 5–7 років. Як зауважив один з учасників форуму, поки що ідеал абсолютної збереженості електронної інформації залишається такою ж утопією, як і комуністичний ідеал.

У Московській декларації про збереження цифрової інформації, прийнятій на конференції, підкреслюється, що на сучасному етапі розвитку соціуму майже відсутні міждержавні, державні, науково-технічні й технологічні основи щодо реалізації на світовому та національно-державному рівні найважливішого завдання збереження цифрової інформації про досягнення сучасної цивілізації.

Незважаючи на такі досить песимістичні підсумки дискусії, цей надзвичайний за масштабами обмін досвідом та свіжими думками між бібліотекарями, архівістами, працівниками музеїв й інших установ і організацій країн п'яти континентів був плідним: виявилось, що останнім часом уже формується глобальне гуманітарне бачення проблеми, а також нові професійні підходи до низки пов'язаних з нею питань.

Московська конференція стала першим заходом у рамках підготовки Міжнародного конгресу ЮНЕСКО з питань збереження цифрової спадщини, який відбудеться у Ванкувері (Канада) у вересні 2012 р.